



ПРОЕКТ

Концепція розвитку позашкільної освіти (2025-2030)



2025

Концепція розвитку позашкільної освіти (2025-2030)

Зміст

Вступ	4
Проблеми позашкілля, які потребують розв'язання	5
Ціннісні орієнтири позашкільної освіти	15
Шляхи і способи розв'язання проблем	16
Етапи реалізації Концепції	25
Очікувані результати	28
Обсяг фінансових ресурсів	29
Ризики реалізації Концепції	29

Вступ

Позашкільна освіта є невід'ємним складником системи освіти України, що забезпечує всебічний розвиток особистості, формування її творчих здібностей, громадянської позиції та підготовку до свідомого життя. Вона доповнює та розширює можливості формальної освіти, сприяє соціалізації дітей та молоді, розвитку їх талантів та інтересів. Саме на рівні позашкільної освіти дитина не лише має змогу набутися компетентностей, але й розвинути їх, задовольнити власні пізнавальні інтереси.

Система позашкільної освіти в Україні має установлену структуру, яка охоплює:¹

- державні, комунальні, приватні заклади позашкільної освіти;
- інші заклади освіти як центри позашкільної освіти (зклади загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, у тому числі школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти);
- інші суб'єкти освітньої діяльності, що надають освітні послуги в системі позашкільної освіти, визначені законодавством України у сфері освіти.

Попри розвинену мережу закладів позашкільної освіти, вона не в повній мірі забезпечує потреби здобувачів у позашкільній освіті.

Станом на 01.01.2024 р., за даними Інституту освітньої аналітики (далі - ІОА), в Україні налічувалось 1170 закладів позашкільної освіти, у яких працювало 51 тис. 869 гуртків та інших творчих об'єднань. Це на 100 закладів освіти менше, якщо порівнювати зі статистичними даними 2022 року, до початку військового вторгнення.²

Ще до початку широкомасштабного вторгнення не всі громади України мали заклади позашкільної освіти. Після завданих ушкоджень інфраструктурі, обмеження відвідування закладів, які не мають належного укриття, проблема недостатнього доступу до позашкільної освіти загострилася. За результатами дослідження Державної служби якості освіти (далі

- ДСЯО), упродовж 2021-2023 років спостерігається скорочення мережі ЗПО - на 415 закладів (у всіх сферах).³

З іншого боку, сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом у країні, глобалізацією, технологічним прогресом, змінами на ринку праці, вимагають нових підходів до організації та змісту позашкільної освіти. Вона має бути гнучкою, адаптивною, орієнтованою на потреби суспільства та особистості, забезпечувати рівний доступ до якісних освітніх послуг для всіх дітей та молоді незалежно від місця проживання, соціального статусу та особливих освітніх потреб.

Наслідки війни, яка триває в Україні, недостатня спроможність мережі позашкільної освіти, зокрема кадрова та інфраструктурна, загострили наявні проблеми в галузі та зумовили необхідність змін у сфері позашкільної освіти, що відображено в Стратегічному плані діяльності МОН до 2027 року.⁴ Реформування позашкільної освіти відбуватиметься з урахуванням найкращих практик, напрацьованих в Україні, та міжнародного досвіду.

Освітня політика Міністерства освіти і науки України визначає розвиток позашкільної освіти одним із пріоритетних напрямів, що передбачає «створення нової системи управління позашкільною освітою, організації мережі закладів, формули фінансування, підходів до організації роботи в закладах позашкільної освіти».⁵

Нормативними підставами для створення Концепції розвитку позашкільної освіти є: частина 3 Статті 10 ЗУ «Про позашкільну освіту»; пп. 5, пп. 7 пункту 4 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою КМУ від 16 жовтня 2014 року № 630; Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року, затверджений наказом МОН від 07.03.2024 № 276 (зі змінами).

Аналітична частина Концепції розвитку позашкільної освіти має на меті висвітлити стан позашкільної освіти в Україні, виявити ключові проблеми та виклики, які наразі існують у системі та потребують розв'язання.

1 [Про позашкільну освіту | від 22.06.2000 № 1841-III \(rada.gov.ua\)](#)

2 [Зведений звіт позашкільних навчальних закладів \(станом на 01 січня 2024 року\)](#)

3 [Моніторингове дослідження позашкільної освіти, SQE-2023.pdf](#)

4 <https://surl.li/fuurng>

5 <https://surl.li/cekrmj> (с. 85)

Проблеми позашкільної освіти, які потребують розв'язання

Аналіз стану системи позашкільної освіти свідчить про необхідність її реформування, спрямованого на вирішення низки проблем у цій сфері, які будуть детально розглянуті в цій частині документа.



1. Управління та координація системи позашкільної освіти є недостатньо ефективними, що ускладнює її функціонування та реалізацію національних пріоритетів у її змісті

Заклади, що працюють у сфері позашкільної освіти, перебувають у підпорядкуванні різних центральних органів виконавчої влади (Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство молоді та спорту, Міністерство соціальної політики). Під час повномасштабного вторгнення позашкілля опинилося також у фокусі уваги Міністерства оборони та Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. Наявність різних політик щодо позашкілля та їх неузгодженість унеможливорює злагоджену роботу системи та ускладнює управління на державному рівні. Політика децентралізації надає територіальним громадам низку повноважень та дозволяє розв'язувати більшість проблем на місцевому рівні, проте стратегічні рішення потребують консолідації бачення щодо розвитку позашкілля всіх державних інституцій.

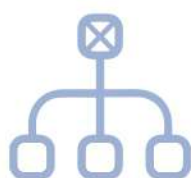
Стратегічним планом діяльності МОН до 2027 року⁶ визначено пріоритетні напрями освітньої політики, які мають реалізовуватися через освіт-

ню діяльність у сфері позашкільної освіти. Зокрема, це посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді, підтримка наукових досліджень, природничо-наукової та STEAM-освіти, надолуження освітніх втрат, психологічна підтримка. Водночас заклади позашкільної освіти, які надають освітні послуги, здебільшого самостійно визначають зміст та здійснюють методичний супровід навчальних програм. Це дозволяє їм реалізовувати свою автономію та враховувати регіональний контекст, але послаблює можливість реалізації державної політики щодо національних пріоритетів змісту позашкільної освіти. Державні заклади позашкільної освіти, що фінансуються з Державного бюджету України (ДП 920 1120), виконують певну координаційну функцію для комунальних ЗПО, будучи лідерами у сфері надання послуг з позашкільної освіти. Проте, їх вплив на заклади комунальної форми власності обмежується рекомендаціями, без фінансових важелів, що ускладнює повноцінну координацію галузі. Така роль державних закладів позашкільної освіти не закріплена нормативно, оскільки їх основна діяльність зосереджена на наданні освітніх послуг, методичному супроводі змісту позашкільної освіти та проведенні всеукраїнських і міжнародних позашкільних заходів, видатки на які здійснюються з державного бюджету (ДП 9201120).

Станом на 2024 рік державні та обласні органи управління позашкільною освітою не мають достатньо надійних (верифікованих) даних щодо надавачів освітніх послуг та здобувачів позашкільної освіти, зокрема з числа осіб з ООП. Інститут освітньої аналітики щорічно збирає такі дані,⁷ проте в нього відсутня інформація про надавачів освітніх послуг у сфері позашкілля з приватного сектору, дані про здобувачів не є сталими, оскільки вони можуть бути зараховані у кілька гуртків, проте не завжди відвідувати їх або припиняти відвідування протягом навчального року, що є законним правом і можливістю у сфері здобуття позашкільної освіти.

⁶ <https://surl.li/gnzpev>

⁷ <https://surl.li/waetq>



2. Мережа закладів позашкільної освіти не забезпечує доступ для всіх мешканців громад, які мають потребу в таких освітніх послугах

У 2023 році було здійснено низку досліджень щодо стану позашкільної освіти в Україні в умовах воєнного стану.⁸ Зокрема, було встановлено, що станом на березень 2023 року зруйновано 23 заклади позашкільної освіти.⁹ Згідно з даними Інституту освітньої аналітики,¹⁰ станом на 20 липня 2023 року пошкоджено 138 закладів позашкільної освіти. Деякі заклади закриваються через зменшення кількості вихованців або неможливість здійснювати очне та/або дистанційне навчання. Згідно з інформацією Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти, станом на червень 2023 року 48 закладів мистецької освіти зруйновано, 72 – пошкоджено, 113 – знаходяться на окупованій території.¹¹

Після початку повномасштабної війни частина закладів позашкільної освіти стали волонтерськими центрами або прихистком для внутрішніх переселенців. За даними Інституту освітньої аналітики, 5 закладів позашкільної освіти залишаються прихистком для внутрішньо переміщених осіб. Частина закладів перебувають на тимчасово окупованих територіях (101 заклад) або призупинили провадження статутної діяльності (12 закладів позашкільної освіти в Донецькій області).

Як було зазначено вище, протягом 2020-2023 років у процесі децентралізації відбулося скорочення приблизно 10% закладів позашкільної освіти у територіальних громадах. Станом на 01.01.2024 року у системі МОН України налічувалося 1170 закладів усіх типів, з них 113 – розташовані у сільській місцевості. Загальна кількість здобувачів позашкільної освіти становила 798 854 особи, з них 5870 – з особливими освітніми потребами.¹²

За даними Інституту освітньої аналітики, приватних закладів позашкільної освіти нараховується всього 15, хоча насправді приватних надавачів послуг у сфері позашкільної освіти значно більше: вони надають послуги під різними КВЕД, оскільки КВЕД «Позашкільна освіта» не існує. Це утруднює управління мережею,

8 <https://surl.gd/bnzise>

9 <https://surl.li/ujytuf>

10 <https://surl.li/rkllhp>

11 <https://is.gd/tit03m>

12 <https://is.gd/ZBwrLj>



оскільки неможливо встановити, скільки дітей здобувають позашкільну освіту в приватному секторі. З іншого боку, неможливо контролювати якість надання цих послуг з боку держави. Водночас, за результатами опитування цільових аудиторій “Стан позашкільної освіти у територіальних громадах”, проведеного Швейцарсько-українським проектом DECIDE у партнерстві з Всеукраїнською Асоціацією об’єднаних територіальних громад (далі - опитування проекту DECIDE), частина батьків вихованців ЗПО (35,5%) та батьків учнів ЗЗОО (44%) готові оплачувати здобуття позашкільної освіти у приватних закладах. Це вказує на готовність інвестувати у якісну позашкільну освіту за умови унікальності освітньої послуги.

Варто також зауважити, що загальна кількість населених пунктів в Україні становить приблизно 28,5 тис., тоді як закладів позашкільної освіти (в усіх сферах) – приблизно 3,5 тис, що становить всього 12,5% від кількості населених пунктів. Ці дані вказують на те, що більшість населених пунктів, особливо в сільській місцевості, не мають власних закладів позашкільної освіти, що свідчить про значну нерівність у доступі до позашкільної освіти між міським та сільським населенням.

Опитування проекту DECIDE щодо доступності здобуття позашкільної освіти в територіальних громадах, підтверджує, що наявна мережа закладів позашкільної освіти не дозволяє у

повній мірі забезпечити доступ дітей до освітніх послуг. Третина опитаних педагогів (34,2%) відзначила лише часткову відповідність мережі запитам громади. Серед батьків також третина (35,2%) вважає, що закладів позашкільної освіти в їхній громаді достатньо. Особливо гостро проблема стоїть у сільських громадах. Результати опитування, що було проведено серед керівників органів управління освітою 250 територіальних громад, показали, що 30% сільських територіальних громад не мають закладів позашкільної освіти взагалі. Це свідчить про необхідність розвитку мережі відповідно до потреб мешканців територіальної громади.

Одним із можливих рішень проблеми відсутності стаціонарних приміщень для позашкільної освіти є використання пересувних освітніх центрів – спеціально обладнаних транспортних засобів, що надають освітні послуги безпосередньо у громадах з обмеженим доступом до традиційних закладів позашкільної освіти. В Україні такий досвід вже понад 12 років успішно застосовується в Сумській області, проте, на жаль, ця практика досі не набула широкого поширення.

Окрім цього, в українській освітній системі є досвід створення та використання міжшкільних ресурсних центрів, які мають схоже призначення. У США, Індії, Канаді, Норвегії, ПАР та багатьох європейських країнах пересувні освітні центри є усталеною практикою. Вони можуть пропонувати різноманітні програми та активності залежно від потреб місцевої громади: проведення навчальних занять, курсів підвищення кваліфікації вчителів, організації мовних курсів, здійснення профорієнтаційних програм, проведення наукових досліджень, проведення спортивних змагань чи мистецьких заходів, курси з комп’ютерної грамотності, навчання з основ бізнесу та підприємництва, організація дозвілля та розваг тощо. Пересувні освітні центри можуть функціонувати у вигляді мобільних бібліотек (Канада, США), мобільних музеїв (Американський музей природної історії), арт-центрів на колесах, мобільних наукових лабораторій (STEM), мобільних центрів для молоді та проведення профорієнтації тощо. Мобільні навчальні лабораторії,¹³ мобільні музеї та виставки, бібліотеки на колесах¹⁴ уже застосовуються в Україні.

¹³ <https://www.facebook.com/MobilabLviv/>

¹⁴ <https://sur.li/kphcjv>



3. Заклади позашкільної освіти для свого повноцінного функціонування потребують облаштування укриттів, ремонту ушкоджень, завданих під час війни, покращення матеріально-технічної бази

Результати моніторингового дослідження ДСЯО¹⁵ дозволили визначити, що лише 35,7% закладів позашкільної освіти мають облаштоване укриття, у 22,3% закладів відсутнє укриття, 9,8% мають укриття, що потребують ремонту та облаштування. Інші заклади освіти використовують укриття на договірних засадах, або використовують споруди цивільного захисту, або прості фортифікаційні споруди. Ці обставини створюють загрозу для безпеки дітей, які відвідують заклади позашкільної освіти. За спостереженнями ДСЯО, саме відсутність належних укриттів є основною причиною дистанційного (12%) та змішаного форматів (49%) роботи закладів позашкільної освіти.

Досить гостро стоїть питання матеріально-технічної бази позашкільних закладів освіти.

Учасники моніторингового дослідження ДСЯО, керівники закладів позашкільної освіти зазначили, що вони мають недостатнє матеріально-технічне забезпечення (76,3%), та назвали такі основні проблеми у цій сфері: застаріла матеріально-технічна база, пошкодженість унаслідок війни, вимушеність створювати матеріально-технічну базу самостійно, зусиллями педагогів.¹⁶

Згідно з даними ІОА, станом на 2024 рік, комп'ютерні класи мають 226 закладів позашкільної

освіти (19% від загальної кількості), що значно утруднює цифровізацію освіти в цій ланці та надання послуг у дистанційному форматі.¹⁷

За результатами опитування проєкту DECIDE, більшість керівників ЗПО оцінює стан матеріально-технічної бази закладів як посередній - частина обладнання застаріла або його кількість недостатня, необхідно значні оновлення (40,6%) або задовільний - є основне обладнання, але воно потребує оновлення (37,5%), що свідчить про потребу в негайних та комплексних заходах з модернізації та покращення інфраструктури.¹⁸ Для багатьох територіальних громад є непосильними видатки на розвиток інфраструктури та придбання обладнання та витратних матеріалів, особливо для здобуття позашкільної освіти за дослідницько-експериментальним, еколого-натуралістичним, науково-технічним, військово-патріотичним та спортивним напрямками.



4. У громадах не створено достатньо можливостей для соціальної взаємодії, індивідуальної віддаленої роботи та безкоштовної професійної перекваліфікації дорослого населення, особливо для вразливих груп, таких як ветерани, внутрішньо переміщені особи та люди похилого віку

Воєнний стан в Україні обумовив загострення проблеми соціального життя дорослого населення. Тимчасово переміщені особи, ветерани потребують від територіальних громад особливої уваги щодо адаптації, розв'язання їх соціальних проблем, допомоги з працевлаштуванням. Частково розв'язання цих питань за-

¹⁵ <https://surl.li/cwimvh>

¹⁶ <https://surl.li/ydehmm>

¹⁷ <https://surl.li/cc/oytjgk>

¹⁸ <https://surl.li/lpdrdx>

кладено в Стратегічному плані діяльності МОН до 2027 року.¹⁹ У проєкті Закону України «Про освіту дорослих»²⁰ передбачено, що позашкільна освіта має збагатитися новим типом закладів, а саме «центрами освіти дорослих» для осіб від 14 років. З іншого боку, політика запровадження мікрокваліфікацій у професійному розвитку створює додаткові можливості щодо розширення сфери надання освітніх послуг у позашкільній освіті, як і визнання результатів навчання у позашкільній кваліфікаційними центрами.



5. Доступ до позашкільної освіти для осіб з особливими освітніми потребами є обмеженим

Позашкільну освіту станом на 2024 рік не можна назвати інклюзивною. Незважаючи на те, що створення інклюзивних груп у позашкільній передбачено Порядком організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти,²¹ субвенція на інклюзію у сфері позашкільної освіти не виділяється.²² Про це зазначено, зокрема, і в аналітичній довідці освітнього омбудсмена «Позашкільна освіта – проблеми, пропозиції та нові формати роботи».²³

Лише 53,69% закладів забезпечують безперешкодний доступ до першого поверху. Ще менша кількість закладів забезпечує доступ до вищих поверхів: 0,49% до другого, 0,41% до третього та лише 0,08% до четвертого і наступних поверхів. Доступність закладів для вихованців з особливими освітніми потребами є вкрай низькою, що є значним недоліком у забезпеченні інклюзивності освітнього процесу. Необхідні серйозні інвестиції в модернізацію інфраструктури для створення безбар'єрного середовища.

Окрім того, за даними моніторингу ДСЯО,²⁴ у 84,3% закладів відсутні фахівці з надання психолого-педагогічних послуг для осіб з особливими освітніми потребами. Оскільки діти та молодь з ООП не отримують достатньої психолого-педагогічної підтримки, це може негативно вплинути на їхній розвиток та соціальну адаптацію. Водночас педагоги та інші фахівці закладів освіти змушені брати на себе додаткові обов'язки, для яких вони можуть бути не повністю підготовлені, що знижує якість освітнього процесу для всіх здобувачів.



6. Громади не мають єдиних інструментів соціальної підтримки для мешканців, які її потребують в умовах воєнного часу

Позашкільна освіта має ціннісне значення для громади. Її загально визнаним, що діяльність цієї ланки є одним із засобів подолання злочинності.²⁵

З іншого боку, соціологічні дослідження свідчать про те, що для підлітків позашкільна діяльність є дуже важливою частиною їхнього життя та самореалізації.²⁶ Через систему позашкільля діти долучаються до громадських соціальних проєктів, екологічних, історичних проєктів, волонтерської діяльності,²⁷ що є важливим не тільки для життя дітей, а й для життя громади в цілому.

У сільській місцевості не завжди є окреме приміщення для позашкільного закладу, тому роль єдиного закладу, де відбувається соціалізація дітей, відіграє школа.²⁸ Окрім цього, місцем спілкування підлітків у сільській місцевості, за даними соціологічного дослідження, проведеного

19 [Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року](#)

20 <https://is.gd/MqhjhZ>

21 [Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти. Постанова КМУ від 21 серпня 2019 р. № 779](#)

22 [Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами. Постанова КМУ від 14 лютого 2017 р. № 88](#)

23 <https://is.gd/qfCZxl>

24 <https://is.gd/snlGTX>

25 <https://surl.li/yytldw>

26 <https://surl.li/lgfpe>

27 <https://is.gd/kB56gE>

28 <https://is.gd/Uyo6Fa>

ДСЯО та VOX Populi, є майданчики для місця збору підлітків, спортивні майданчики, кав'ярні (саме для підлітків), бібліотеки, велосипедні доріжки, боулінг, кінотеатри, доглянуті та обладнані місця відпочинку на природі, молодіжні центри та простори.²⁹

Результати дослідження, засвідчують, що підлітки також думають про своє майбутнє працевлаштування та потребують профорієнтаційної діяльності.³⁰ З іншого боку, реформування старшої профільної школи надає особливого сенсу профорієнтації підлітків,³¹ яка частково може бути вирішена за рахунок позашкільної освіти. Профорієнтація, зміна професії, набуття нових мікрокваліфікацій може стати запитом серед дорослого населення у зв'язку із воєнним станом, переселенням людей, можливим обмеженням їхніх фізичних можливостей через поранення внаслідок воєнних дій, демобілізація військових.

Окрему роль громади відіграють у поверненні населення із-за кордону. Значення мають соціальні умови та можливості, які громади готові надавати своїм мешканцям. Частина цих послуг може бути реалізована через систему позашкільної освіти.

Попри запит на інтеграцію освітніх послуг із соціальною діяльністю громади, ця функція реалізована недостатньо. Водночас, міжнародний досвід підтверджує, що така діяльність може відкрити нові можливості як для громад, так і для сфери позашкільної освіти в цілому. До прикладу, у США багато програм позашкільної освіти. Результати дослідження, засвідчують, що підлітки також думають про своє майбутнє працевлаштування та потребують профорієнтаційної діяльності.³⁰ З іншого боку, реформування старшої профільної школи надає особливого сенсу профорієнтації підлітків,³¹ яка частково може бути вирішена за рахунок позашкільної освіти. Профорієнтація, зміна професії, набуття нових мікрокваліфікацій може стати запитом серед дорослого населення у зв'язку із воєнним станом, переселенням людей, можливим обмеженням їхніх фізичних можливостей через поранення внаслідок воєнних дій, демобілізація військових.

Окрему роль громади відіграють у поверненні населення із-за кордону. Значення мають соціальні

умови та можливості, які громади готові надавати своїм мешканцям. Частина цих послуг може бути реалізована через систему позашкільної освіти.

Попри запит на інтеграцію освітніх послуг із соціальною діяльністю громади, ця функція реалізована недостатньо. Водночас, міжнародний досвід підтверджує, що така діяльність може відкрити нові можливості як для громад, так і для сфери позашкільної освіти в цілому. До прикладу, у США багато програм позашкільної освіти реалізується у співпраці зі школами, громадськими організаціями та бізнесом. Для розвитку такої співпраці створено федеральну програму 21st Century Community Learning Centers (21st CCLC), яка фінансує створення освітніх центрів (програм), спрямованих на підвищення академічних успіхів учнів та учениць, особливо тих, хто зіштовхується з труднощами в навчанні або має низьку успішність. Окрім академічних занять, центри також організовують мистецькі, спортивні та культурні заходи, які спрямовані на всебічний розвиток здібностей учнів та учениць, надають послуги з психологічної та соціальної допомоги для дітей та їхніх родин.³²

У подальшому створені центри спрямовують свою діяльність на розвиток соціальних, емоційних та життєвих навичок у дітей та підлітків через проведення різноманітних позашкільних заходів. Зокрема центри організовують додаткові заняття (своєрідні catch-up) з математики, читання та базових предметів.

Активну участь в освітніх заходах таких центрів беруть батьки та інші представники місцевих громад. Важливим аспектом є використання матеріальної бази та різноманітних ресурсів громади для розширення можливостей навчання та комплексної підтримки дітей у реалізації їхніх дослідницьких чи творчих проєктів.³³

Інтеграція освітніх послуг із соціальною діяльністю громади має великий потенціал, що підтверджується міжнародним досвідом. Така співпраця відкриває нові можливості як для громад, так і для сфери позашкільної освіти, забезпечуючи комплексний розвиток та підтримку дітей та їхніх родин.

29 <https://is.gd/kB56gE>

30 <https://is.gd/kB56gE>

31 Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти. Постанова КМУ від 25 липня 2024 р. № 851

32 <https://surl.li/actnnw>

33 <https://surl.li/bvjkbz>



7. Зміст позашкільної освіти, що реалізується в громадах, не завжди є сучасним та відповідає актуальним запитам, інтересам і потребам дітей та молоді

Зміст позашкільної освіти охоплює досить широке коло напрямів: еколого-натуралістичний, туристсько-краєзнавчий, художньо-естетичний, науково-технічний, фізкультурно-спортивний, дослідницько-експериментальний, військово-патріотичний, соціально-реабілітаційний, гуманітарний, бібліотечно-бібліографічний, оздоровчий.³⁴

За даними Інституту освітньої аналітики, найбільш популярними, станом на 2024 рік, є художньо-естетичний (43,87%), науково-технічний (17,42%), еколого-натуралістичний (7,63%) напрями, причому художньо-естетичний напрям займає майже половину від інших напрямів.³⁵ За результати опитування проекту DECIDE, популярним є також фізкультурно-спортивний напрям. Проблема реалізації цих напрямів пов'язана із обмеженими можливостями здобувачів щодо практичної реалізації здобутих компетентностей у різних формах (очні виступи, концерти, масові заходи, фестивалі, конкурси, змагання різних рівнів тощо).

Зростає інтерес здобувачів до сучасних технологій, таких як програмування, робототехніка, 3D-моделювання та вебдизайн. Зокрема, учні ЗПО та ЗЗСО зазначають про те, що хочуть бачити у закладі нові напрями, зокрема пов'язані з сучасними технологіями (26,6% та 25,1% відповідно), що вказує на потребу у розвитку технічних гуртків та секцій, які відповідають сучасним запитам дітей та молоді.³⁶

Водночас, в аналітичній довідці Освітнього омбудсмена³⁷ відзначено, що в позашкільлі трапляються випадки застарілого змісту та підходів до навчання. Деякі підлітки під час опитувань зазначають, що не знаходять для себе цікавих гуртків, водночас це незначна частка опитуваних (5% у дослідженні «Підлітки та їхнє життя під час війни»³⁸).

Керівники закладів позашкільної освіти, які взяли участь в опитуванні проекту DECIDE, зазначили, що зміст освіти передусім потребує: зміцнення зв'язку позашкільної освіти з реальним життям (25%), упровадження інноваційних методів навчання (16,2%) та підвищення гнучкості освітніх програм (13,1%). Батьки вихованців ЗПО хотіли б, щоб у ЗПО було більше гуртків, пов'язаних із сучасними технологіями (52,4%). Частина також вважає, що недостатньо гуртків із особистісного розвитку (39%) та творчих напрямків (29,2%).³⁹ Це також свідчить про необхідність адаптації навчальних програм до сучасних вимог, інтересів та потреб учнівства.

З іншого боку, умови воєнного часу вимагають підсилення деяких пріоритетів у змісті, які є стратегічно значущими. Зокрема, це національно-патріотичний, еколого-натуралістичний, науково-технічний напрями, STEAM-освіта, інформатика.⁴⁰

Додаткові вимоги до змісту в позашкільлі ставить реформа НУШ, а саме: реалізація компетентнісного підходу до освіти, впровадження профорієнтаційної роботи з підлітками, акцентування уваги на практикоорієнтованих підходах, проектній, підприємницькій діяльності, фінансовій грамотності.⁴¹ Позашкільля може відіграти також важливу роль у підготовці дитини не лише до навчання у школі, а й до дорослого життя, формуючи в неї важливі життєві навички, такі як комунікація, критичне мислення, робота в команді, самостійність та відповідальність.

Окрім цього, в освіті під час війни постали дві серйозні проблеми, пов'язані з надолуженням освітніх втрат та психологічною підтримкою дітей та молоді,⁴² які не можуть бути розв'язані лише в системі загальної середньої освіти. Вони потребують комплексних рішень, зокрема й через позашкільля.

34 <https://is.gd/isgMzg>

35 <https://is.gd/isgMzg>

36 <https://decentralization.ua/news/18343>

37 <https://is.gd/qfCZxl>

38 <https://surl.li/vxwsgg>

39 <https://decentralization.ua/news/18343>

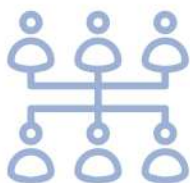
40 Стратегічний план діяльності МОН до 2027 року

41 Нова Українська школа

42 <https://surl.li/cixzrp>

Міжнародний досвід організації позашкільної діяльності в таких країнах, як США, Австралія, Німеччина, Фінляндія, Канада, Японія підкреслює важливість врахування у змісті не лише академічних знань, але й соціальних навичок, творчості та фізичної активності. Найкращі практики передбачають різноманітність вибору позашкільних програм, їхню доступність для всіх дітей та інтеграцію з місцевими культурними й освітніми традиціями. Школи пропонують додаткові заняття з математики, науки, інженерії та технологій (STEM), вивчення іноземних мов. Велика увага приділяється розвитку спорту, включаючи шкільні команди та міжшкільні змагання. Також існує розвинута мережа гуртків або клубів за інтересами: від клубів з програмування до театральних студій, євроклубів, що сприяють розвитку творчості та креативності дітей. Важливу роль відіграють волонтерські проекти, під час яких учнів та учениць заохочують до участі у суспільно корисній діяльності або допомозі своїй громаді.

Вимоги часу та необхідність осучаснення змісту позашкільної освіти зумовлює необхідність пошуку нових комплексних програм щодо реалізації національних пріоритетів в освіті, поширення актуальних та цікавих підліткам напрямів, підсилення практикоорієнтованих видів діяльності, таких як проектна, дослідницька, підприємницька.



8. Система забезпечення якості позашкільної освіти не сформована належним чином

Державною службою якості освіти розроблено Порядок проведення інституційного аудиту в закладах позашкільної освіти,⁴³ проте аналіз документа свідчить про те, що він відтворює процедуру інституційного аудиту закладів за-

гальної середньої освіти та містить аналогічну рамку критеріїв та індикаторів, що правда адаптованих певною мірою під позашкільля. Аналогічна ситуація спостерігається і з Методичними рекомендаціями з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах позашкільної освіти.⁴⁴ Рекомендована система та відповідна рамка критеріїв та індикаторів якості схожа на ту, що пропонується для закладів загальної середньої освіти, та не враховує специфіку діяльності закладів позашкільної освіти. Бажаним є перегляд цих двох документів та напрацювання критеріїв та індикаторів вимірювання якості позашкільної освіти.

Моніторинг позашкільної освіти ДСЯО показав, що внутрішня система забезпечення якості освіти функціонує у лише у третині закладів позашкільної освіти, у третині закладів розпочато її формування, у 22,6% закладів система сформована частково, і в 13% закладів не розпочато її створення. На основі цих даних зроблено висновки про недостатній рівень сформованості внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти.⁴⁵

Міжнародний досвід забезпечення якості позашкільної освіти має схожу структуру, тобто складається з внутрішнього та зовнішнього оцінювання. Проте процедури дещо відрізняються. Наприклад, у Великій Британії внутрішній контроль передбачає, що школи регулярно подають звіти про діяльність Extended Schools до місцевих освітніх органів. Звіти містять у собі фінансову звітність, інформацію про наповнюваність гуртків, дані про участь у різноманітних проектах, змаганнях, та їх результати. Також вчителі та адміністратори здійснюють регулярний моніторинг навчальних програм, ефективності гуртків, аби виявити можливі проблеми і вдосконалити їхню роботу.

Зовнішній контроль здійснюється Управлінням стандартів у сфері освіти (Ofsted), яке за своїм функціоналом схоже з Державною службою якості освіти України, проте процедури та інструменти оцінювання якості освіти дещо відрізняються. Управління проводить регулярні інспекції шкіл, включаючи перевірку та оцінювання якості навчальних програм у сфері позашкільної освіти. Місцеві органи влади можуть проводити фінансові та управлінські аудити,

43 <https://is.gd/NYir80>

44 <https://is.gd/arfGTQ>

45 Моніторингове дослідження позашкільної освіти, SQE-2023

щоб перевірити раціональне та належне використання коштів та дотримання нормативних вимог.⁴⁶

Процедури оцінювання якості позашкільної освіти, критерії та індикатори оцінювання якості потребують перегляду, можливо, додаткового вивчення міжнародних підходів.



9. У сфері позашкільної освіти спостерігається нестача кадрів, зокрема психологів, керівників гуртків актуальних напрямів

Загалом, станом на 01.01.2024 р., у закладах позашкільної освіти працювало 17509 педагогічних працівників (жінки – приблизно 78%) за основним місцем роботи, що на 3,82% менше порівняно з даними на 01.01.2023 р. З них віком до 30 років – 13,32%, 31-40 років – 20,80%, 41-50 років – 23,00%, 51-55 років – 13,22%, понад 55 років – 29,66%. Як бачимо, у сфері позашкільної освіти спостерігається тенденція до старіння педагогічних кадрів, що виявляється у збільшенні середнього віку педагогічних працівників та недостатньому оновленні кадрового складу через залучення молодих спеціалістів. За даними Державної служби якості освіти, у 48,5 % закладів позашкільної освіти відбулися зміни кадрового складу після початку повномасштабних військових дій у країні. Зміни відбулися через звільнення педагогів (60,6%), мобілізацію педагогічних

працівників (33,3%), відпустку без збереження заробітної плати (21%), призупинення трудового договору (11%), перебування в простой (6%)⁴⁷.

Частка педагогічних працівників, що працюють у сільській місцевості становить всього 5,01% (878 осіб). Такий низький показник свідчить про обмежену доступність позашкільної освіти в сільській місцевості, зважаючи на можливості для дітей та молоді з цих територій у розвитку своїх талантів, інтересів та соціальних навичок.

Відповідно до моніторингового дослідження ДСЯО, більшість закладів позашкільної освіти (85,8%) не має практичного психолога в штаті. Тільки у 8,2% закладів психолог працює за основним місцем роботи. У 4,7 % закладів посада вакантна. В умовах гострої потреби в психологічній підтримці дітей, молоді та дорослих, очевидно є потреба в залученні більшої кількості психологів до роботи в системі позашкільної освіти. Майже третина керівників зазначили, що потребують посади психолога у їхньому закладі освіти. Попри наявність посади психолога в типовому штатному розписі закладів позашкільної освіти, об'єктивно існує значна кількість вакансій у закладах. Під час SWOT-аналізу на Стратегічній сесії з питань розвитку позашкільної освіти учасниками фокус груп висловлювались припущення, що це пов'язано із низьким рівнем зарплат.

Також заклади позашкільної освіти мають складнощі з наймом системних адміністраторів, інших фахівців через відсутність таких посад у Типових штатних нормативах для таких закладів освіти.

Наявні кадрові виклики негативно впливають на розвиток позашкільної освіти. Зокрема, низька оплата праці знижує мотивацію педагогів, що може призвести до відтоку кваліфікованих кадрів з цієї сфери та негативно позначиться на якості та доступності позашкільної освіти для дітей та молоді.

46 <https://www.gov.uk/government/organisations/ofsted>

47 <https://is.gd/ZBwrLj>

48 <https://www.careforkids.com.au/child-care-subsidy-calculator>



10. Фінансування позашкільної освіти є недостатнім, що призводить до браку кадрів та дефіциту якісних послуг

Фінансування позашкільної освіти є одним із ключових факторів, що визначає її ефективність та якість. Від належного фінансового забезпечення залежить можливість реалізації освітніх програм, модернізація матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації педагогів (оплата їх праці) та інноваційний розвиток закладів позашкільної освіти. Поняття фінансової автономії закладу освіти, введене освітнім законодавством, у сфері позашкільної освіти не розкрито.

Більшість закладів позашкільної освіти фінансуються з місцевих бюджетів, лише чотири державні заклади системи МОН фінансуються з державного бюджету (ДП 2201120). Фінансування державних, комунальних і приватних закладів позашкільної освіти може здійснюватися також за рахунок додаткових джерел фінансування, не заборонених законодавством України.

З початком повномасштабної війни фінансування ЗПО погіршилося, адже місцеві бюджети мають менше надходжень, що, своєю чергою, впливає на якість наданих послуг, призводить до браку сучасного обладнання, матеріалів та низької оплати праці педагогів.

Міжнародний досвід демонструє, що державного фінансування недостатньо для того, аби забезпечити безкоштовний доступ до більшості гуртків або позакласних активностей. Тому для фінансування позашкільля долучаються благодійні фонди та організації, наприклад у Великій Британії такі, як National Lottery Community Fund, які фінансують різноманітні позашкільні проекти. У Великій Британії велика мережа закладів, які надають позашкільну освіту, але майже всі вони платні: вартість за день залежно від

обраного гуртка чи активностей становить від 20 до 40 фунтів. Тому в них існує спеціальна система субсидій і субсидійний калькулятор, який дозволяє здійснити розрахунок вартості, враховуючи всі пільги або додаткові джерела фінансування.⁴⁸

Заробітна плата педагогів у сфері позашкільної освіти є неконкурентноздатною на ринку праці. За даними дослідження сайту Work.ua, середня зарплата в Україні в 2024 році становить 21 тис. грн.⁴⁹ Державна служба статистики зазначає, що працівники освітньої галузі в 2023 році мали одні з найнижчих показників середньої заробітної плати, яка становила 13.500 грн.⁵⁰ У той само час, на основі даних сайту jooble.org, середня зарплата керівника гуртка станом на 2024 рік становить 7 437 грн,⁵¹ що майже втричі менше за середню і нижча заробітної плати вчителя закладу загальної середньої освіти. Така низька оплата праці також накладається на різний рівень життя у різних територіальних громадах та областях України, попри єдину тарифну сітку та різний рівень спроможності територіальних громад.

Про це свідчать і результати опитування Проєкту DECIDE. Зокрема опитування керівників та педагогічних працівників ЗПО показало, що основними проблемами в системі позашкільної освіти є низька заробітна плата педагогів (74,4% та 72,1% відповідно) та неналежне фінансування закладу (71% і 70,3% відповідно). Найбільшою потребою для покращення роботи закладів, на думку керівників ЗПО, є фінансові ресурси (86,4%), технічне оснащення (77,9%) та навчальні матеріали (62,2%), що підкреслює необхідність матеріальної підтримки для покращення умов навчання.

Окреслені проблеми зумовили необхідність розроблення Концепції розвитку позашкільної освіти, спрямованої на реформування цієї ланки освіти.

Мета Концепції розвитку позашкільної освіти полягає в розробленні ефективних інструментів освітньої політики, спрямованих на якісні зміни в системі позашкільної освіти, які забезпечать розвиток мережі закладів, розширення спектру освітніх послуг, підвищення інституційної спроможності закладів та диверсифікацію каналів фінансування.

49 <https://www.work.ua/salary-all/>

50 <https://surl.li/irgpsc>

51 <https://surl.li/arfnfh>

Ціннісні орієнтири позашкільної освіти

Реалізація діяльності у сфері позашкільної освіти має ґрунтуватися на таких ціннісних орієнтирах.

Людиноцентризм, що визначає пріоритетність потреб та інтересів здобувачів освіти у побудові освітнього процесу в позашкільній освіті.

Національна та громадянська ідентичність – стійке усвідомлення належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями.

Громадянська відповідальність, що передбачає керування освітнім процесом на засадах демократії та верховенства права, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з акцентом на усвідомленні рівних прав і можливостей для всіх.

Культурна різноманітність передбачає повагу до різних культурних традицій, мов та звичаїв, залучення та їх більш глибоке вивчення через види позашкільної діяльності.

Екологічність відображає відповідальне ставлення до навколишнього середовища, збереження ресурсів і використання відновлюваної енергії, свідомого споживання та скорочення кількості відходів; дотримання балансу між розвитком суспільства і збереженням довкілля для майбутніх поколінь.

Толерантність, що виявляється в повазі та прийнятті різних поглядів, способів життя і вірувань; є основою для мирного співіснування в суспільстві, де кожна людина має право на самовираження та рівні можливості.

Інклюзивність передбачає створення безбар'єрного середовища та комфортних умов навчання для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, потреб та можливо-

стей, включно з дітьми з особливими освітніми потребами, соціально незахищеними категоріями та іншими вразливими групами.

Інноваційність, яка передбачає впровадження новітніх методик, технологій і підходів в освітній процес, що сприяє розвитку критичного мислення, творчості та вмінню адаптуватися до швидких змін.

Варіативність передбачає наявність різноманітних форм, методів, засобів і програм навчання, що забезпечують гнучкість освітнього процесу та дають змогу враховувати індивідуальні особливості, інтереси та потреби здобувачів освіти.

Автономія надає можливість закладам позашкільної освіти будувати освітній процес з урахуванням регіональних особливостей, творчих ідей педагогів, запитів, потреб та інтересів дітей.

Свобода самовираження та творчість – можливість кожного учасника освітнього процесу відкрито і без обмежень виражати свої думки, почуття, реалізувати ідеї та розвивати уяву, що дає змогу вільно досліджувати різні форми мистецтва, науки, технологій та інших сфер діяльності.

Співпраця передбачає забезпечення взаємодії між органами законодавчої і виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства тощо та фахівцями під час формування й реалізації державної і регіональної політики у сфері позашкільної освіти.

Доброчесність передбачає взаємодію учасників освітнього процесу на всіх рівнях та в усіх соціальних сферах на засадах чесності, етичної поведінки та моральної відповідальності.

Концепція охоплює 10 напрямів, які відповідають виявленим під час дослідження проблемам та рекомендаціям представників зацікавлених сторін.



1. Злагоджене управління і координація зусиль представників зацікавлених сторін у сфері позашкільної освіти має реалізуватися через:



- створення Міжвідомчої координаційної ради, куди увійдуть представники всіх ЦОВВ, дотичних до управління позашкільною освітою (МОН, Мінмолодьспорт, МКІП, Мінсоцполітики, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міноборони) для погодження рішень, пов'язаних із реалізацією Дорожньої карти цієї Концепції, а також інших стратегічних рішень, які впливають на роботу системи позашкільної освіти;
- створення єдиного реєстру закладів, які здійснюють діяльність у сфері позашкільної освіти, та електронної системи обліку її здобувачів в АІКОМ для забезпечення бази даних, на основі аналізу яких прийматимуться управлінські рішення;
- створення умов для реєстрації приватних надавачів освітніх послуг у сфері позашкільної освіти в мережі (запровадження КВЕД «Позашкільна освіта», відкриття можливості реєстрації у єдиній мережі закладів та доступу до цифрових послуг у додатку «МРІЯ», можливість залучення до рейтингової системи результатів активності здобувачів позашкільної освіти; можливість отримання субвенцій; можливість брати участь у конкурсі проектів за напрямками позашкільної освіти тощо);
- підсилення координаційної та методичної функції державних та обласних центрів позашкільної освіти у координації освітньої діяльності мережі закладів позашкільної освіти на рівні громад в частині реалізації освітніх та навчальних програм.

2. Розвиток і посилення мережі ЗПО й надавачів освітніх послуг у сфері позашкільної освіти через:



- залучення коштів на відбудову закладів позашкільної освіти з державного бюджету (цільові державні субвенції) та донорів;
- ініціювання співпраці з міжнародними партнерами щодо відбудови та реконструкції закладів позашкільної освіти за принципом «Build back better»;
- інтеграція створених за підтримки міжнародних партнерів та благодійних фондів центрів (зокрема Цифрових освітніх центрів, Центрів подолання освітніх втрат, Хабів для внутрішньо переселених осіб, STEAM-центрів тощо) до мережі закладів позашкільної освіти;
- відкриття нових закладів або створення філій, нових гуртків та просторів на базі закладів позашкільної та загальної середньої освіти, об'єктів вільної інфраструктури, клубів тощо;
- створення мобільних пересувних центрів (мобільних освітніх центрів, розважальних центрів, бібліотек, музеїв, центрів для молоді та проведення профорієнтації тощо); використання наявних і створення нових міжшкільних ресурсних центрів для потреб позашкільної освіти;
- підтримка мережевої взаємодії для здобуття повної загальної середньої освіти в громадах: укладання мережевих угод між закладами позашкільної освіти громад для надання послуг у сфері позашкільної освіти, використання міжшкільних ресурсних центрів на умовах співробітництва тощо;
- створення мережі Центрів олімпіадного руху в громадах для надання рівних можливостей здобувачам в усіх регіонах і типах місцевості щодо участі та перемоги в олімпіадах Всеукраїнського та міжнародного рівнів (на базі наявних закладів позашкільної освіти або як окремі заклади в громадах, де відсутні такі заклади);
- відкриття на національному рівні Музею математики та Центру подолання освітніх втрат з математики на його базі;
- відкриття наукових просторів, лабораторій, центрів для провадження позашкільної діяльності та відкритого доступу для педагогічних працівників.



3. Сучасна й така, що враховує потреби дітей і працівників сфери, матеріально- технічна база ЗПО



Ця сфера має включати:

- облаштування укриттів у закладах позашкільної освіти, придатних для провадження освітньої діяльності (розподіл державної субвенції на облаштування укриттів в ЗПО, залучення донорських коштів та проектів міжнародної допомоги);
- оновлення матеріально-технічної бази та обладнання закладів позашкільної освіти частково за рахунок державної субвенції на умовах співфінансування з громадами;
- обладнання нових просторів на базі закладів позашкільної освіти для реалізації освітніх програм у межах реалізації державних пріоритетних напрямів;
- забезпечення закладів та учасників освітнього процесу цифровими пристроями та широкомутовим інтернетом.

4. Позашкільна освіта в Україні, що сприяє соціальній згуртованості



Цей напрям передбачає концептуальний перегляд у підходах формування і реалізації політик у сфері позашкільної освіти як на державному рівні, так і на рівні громад. Він може бути реалізований через:

- відкриття хабів, коворкінгів, мейкерських просторів, цифрових освітніх центрів, центрів освіти дорослих, доступних для відвідування дітей, молоді та дорослого населення;
- надання послуг з психологічної підтримки для дорослого населення, зокрема ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб;
- надання послуг дорослому населенню, ветеранам та внутрішньо переміщеним особам щодо перекваліфікацій, отримання професійних мікрокваліфікацій на базі закладів позашкільної освіти;
- створення центрів розвитку дитини для дітей дошкільного віку на базі закладів позашкільної освіти з метою їх соціалізації та раннього виявлення нахилів і здібностей.

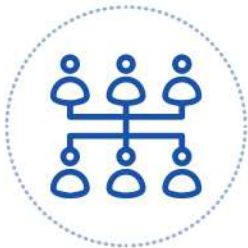
Передбачає реалізацію низки ініціатив, зокрема:

- забезпечення принципів безбар'єрності та архітектурної доступності приміщень закладів позашкільної освіти за рахунок державної субвенції на умовах співфінансування з громадою;
- створення умов для безоплатного отримання платних послуг з позашкільної освіти осіб з ООП та дітей пільгових категорій, визначених законодавством, через запровадження системи монетизованих сертифікатів;
- розроблення механізмів для впровадження посади асистентів педагогів у закладах позашкільної освіти (введення посади в штатні розписи та співпраця з ІРЦ);
- залучення ветеранів війни до закладів позашкільної освіти для отримання та надання освітніх послуг.

5. Інклюзивна позашкільна освіта



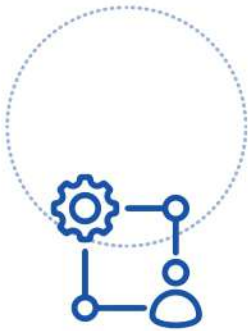
6. Концепція «Позашкілля – центр розвитку громади»



Може здійснюватися через такі кроки:

- розвиток проєктної діяльності на базі закладів позашкільної освіти, зокрема запровадження соціальних, громадських, історичних, екологічних, підприємницьких проєктів, які би мали цінність для всієї громади;
- відкриття центрів профорієнтації та центрів кар'єри для підлітків та молоді на базі закладів позашкільної освіти;
- створення центрів освіти дорослих в громадах для ветеранів, внутрішньо переселених осіб, інших верств населення, які би передбачали як освітні послуги, так і соціальні заходи, психологічну підтримку;
- створення умов для залучення бізнесу та міжнародних організацій до реалізації спільних проєктів та освітніх програм у сфері позашкілля;
- комплексна державна підтримка освітніх програм, спрямованих на громадянське та національно-патріотичне виховання дітей, зокрема тих, які перебувають за кордоном (для реалізації в онлайн і офлайн-форматах);
- розроблення та впровадження програми підтримки педагогічних працівників, які провадять діяльність у сфері позашкільної освіти, тимчасово перебуваючи за кордоном, та реалізують проєкти з українськими дітьми за місцем їх перебування;
- ініціювання створення та забезпечення функціонування громадських шкіл («community school») на базі закладів загальної середньої освіти, тобто шкіл, які б у другу половину дня надавали послуги з позашкільної освіти, зокрема через проєктну, підприємницьку та соціально активну діяльність у громаді;
- ініціювання та підтримка спільних соціальних проєктів із залученням мешканців громади, зокрема і тих, які тимчасово перебувають за кордоном;
- сприяння відкриттю центрів соціально-емоційної та психологічної підтримки для дітей та молоді, молодіжних центрів та просторів на базі закладів позашкільної освіти.

7. Збалансований підхід у формуванні й реалізації політик у сфері позашкілля



Передбачає врахування інтересів держави й автономії ЗПО в питаннях інструментів реалізації цих інтересів і пріоритетів через:

- визначення національних пріоритетів у змісті позашкільної освіти та надання державних субвенцій на гранти щодо їх реалізації (перелік напрямів формується залежно від змін у державній політиці та регулюється на етапі подання бюджетних запитів від МОН та державних центрів позашкільної освіти);
- розроблення та впровадження на державному рівні освітніх програм з позашкільної освіти, що містять інтегрований українознавчий компонент, для навчання дітей, які проживають на окупованих, деокупованих територіях та тих, хто тимчасово перебуває за кордоном;
- розроблення та впровадження освітніх програм з позашкільної освіти, спрямованих на профорієнтацію підлітків та молоді;
- створення умов для більш широкого застосування проактивних видів діяльності у сфері позашкільної освіти, які відповідають компетентнісному та діяльнісному підходам (проектна, підприємницька, дослідницька, волонтерська діяльність);
- забезпечення підтримки та стимулювання впровадження сучасних підходів у гуртковій роботі з усіх напрямів позашкільної освіти з урахуванням специфіки їхньої діяльності та найкращих здобутків українського та міжнародного досвіду;
- забезпечення підтримки художньо-естетичного та природо-терапевтичного напрямів діяльності як способу психосоціальної реабілітації для дітей, молоді та дорослих, зокрема і тих, хто належить до вразливих категорій;
- запровадження програм з виявлення і підтримки обдарованих дітей та молоді через систему міжнародних і всеукраїнських організаційно-масових заходів з популяризації української культури та історії;
- розроблення та впровадження освітніх та навчальних програм для освіти дорослих, зокрема програм з набуття мікрокваліфікацій та їх легалізації (отримання офіційного документа, що дозволяє працевлаштування);

- забезпечення інтеграції цифрових технологій в освітні та навчальні програми з позашкільної освіти, зокрема розроблення та впровадження курсів з програмування, робототехніки та цифрової грамотності, створення мультимедійних проєктів з використанням цифрових технологій;
- розширення сфери надання онлайн-послуг з позашкільної освіти шляхом створення дистанційних гуртків, клубів, дистанційних курсів, що охоплюють різноманітні напрями позашкільної освіти, включно з мистецтвом, спортом, наукою, технологіями тощо, зокрема для дітей з прифронтових територій та тих, хто перебуває за кордоном.

8.Забезпечення якості позашкільної освіти



Потребує таких дій:

- оновлення рекомендацій щодо внутрішньої системи забезпечення якості позашкільної освіти, зокрема в частині рекомендованих критеріїв та індикаторів якості освітніх послуг у позашкільній освіті (з урахуванням специфіки роботи закладів спеціалізованої освіти);
- сприяння розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах позашкільної освіти через просвітницьку діяльність територіальних органів Державної служби якості освіти;
- розроблення механізмів здійснення інституційного аудиту в закладах позашкільної освіти;
- сприяння розвитку громадської акредитації як інструменту зовнішнього оцінювання якості позашкільної освіти;
- створення механізмів (правил, процедур) для здійснення громадської акредитації як інструменту зовнішнього оцінювання якості позашкільної освіти.



9. Належний професійний і фаховий рівень кадрів у сфері позашкільної освіти



Пріоритетним є такі напрями роботи:

- мотивація педагогічних працівників та фахівців без педагогічної освіти для роботи у сфері (синхронізація тарифної сітки з педагогічними працівниками загальної середньої освіти, збільшення відпустки, доплати за додаткові послуги, встановлення надбавок, коефіцієнтів та преміювання);
- відстрочка від мобілізації під час дії воєнного стану педагогічних працівників, які працюють в закладі позашкільної освіти з навантаженням не менше як 0,75 ставки;
- залучення ветеранів до педагогічної діяльності у сфері позашкільної освіти;
- залучення до педагогічної діяльності фахівців з інших громад на договірних засадах в популярних серед здобувачів напрямках (проведення виїзних семінарів, майстер класів, регулярних навчальних занять, зокрема з використанням дистанційних технологій);
- запровадження у закладах вищої освіти, післядипломної педагогічної освіти, державних центрах позашкільної освіти освітніх програм зі здобуття мікрокваліфікацій за напрямками позашкільної освіти з видачею сертифікатів;
- організація підготовки (за національними пріоритетами) педагогічних працівників до реалізації освітніх програм за національними пріоритетами, які розробляють державні центри позашкільної освіти;
- сприяння відкриттю ставок психологів та соціальних педагогів у штатних розписах позашкільних закладів освіти та залученню додаткових коштів для оплати їхніх послуг для надання соціальної і психологічної підтримки здобувачам;
- сприяння відкриттю ставок молодіжних працівників у штатних розписах закладів позашкільної освіти для розвитку роботи із молоддю в громадах;
- організація співпраці закладів позашкільної освіти з всеукраїнськими, міжнародними та громадськими організаціями для залучення фахівців з надання психологічної допомоги й підтримки ветеранам та внутрішньо переміщеним особам, організації проектної та громадської діяльності із залученням дітей, молоді та дорослого населення;
- залучення асистентів педагогів для роботи з дітьми з ООП у позашкільній освіті через штатний розпис інклюзивно-ресурсних центрів;
- лібералізація підходів до формування штатних розписів державних і комунальних закладів позашкільної освіти.

10. Ефективні й прозорі шляхи фінансування сфери



Удосконалення механізмів фінансування може бути реалізоване через:

- запровадження цільових державних субвенцій та грантових програм за пріоритетними напрямками позашкільної освіти (визначені профілі науково-технічного, військово-патріотичного, еколого-натуралістичного, гуманітарного, соціально-реабілітаційного напрямів позашкільної освіти тощо);
- запровадження цільових державних субвенцій на інфраструктурні проекти (фінансування будівництва укриттів, відновлення зруйнованих будівель та забезпечення архітектурної доступності для дітей з особливими освітніми потребами);
- запровадження державних конкурсів проектів (грантів) для надавачів послуг у сфері позашкільної освіти для реалізації освітніх та навчальних програм у напрямках, які держава визначає як пріоритетні;
- залучення додаткових фінансових ресурсів з метою забезпечення реалізації права на якісну й доступну позашкільну освіту для всіх дітей та молоді, незалежно від їхнього соціального статусу та місця проживання, зокрема в межах проектів державно-приватного, державно-громадського партнерства та міжнародних проектів;
- створення сприятливих умов для залучення приватного капіталу в розвиток позашкільної освіти (надання грантів, податкових пільг або інших форм підтримки для приватних інвесторів);
- встановлення мінімального розміру видатків (від загальної суми видатків на освіту за рахунок місцевого бюджету) для фінансування позашкільної освіти на рівні територіальної громади;
- створення умов для безкоштовного здобуття позашкільної освіти до 18-річного віку та розширення можливості здобуття безкоштовної позашкільної освіти на базі закладів державної/комунальної форми власності після досягнення 18-річного віку за рішенням засновника;
- синхронізація тарифних розрядів та посадових окладів педагогічних працівників позашкільної освіти з тими, що діють для працівників загальної середньої освіти;
- впровадження додаткових стимулів для педагогічних працівників позашкільної освіти, зокрема надбавки за складні умови праці або роботу з особливими категоріями дітей тощо;
- запровадження системи електронного обліку здобувачів позашкільної освіти та моніторингу відвідуваності, що дасть змогу більш ефективно планувати фінансові ресурси, залучати додаткове фінансування та забезпечити прозорість у використанні бюджетних коштів;
- розширення переліку освітніх й інших платних послуг, що можуть надавати заклади освіти державної та комунальної форми власності;
- запровадження коду «Позашкільна освіта» в класифікації видів економічної діяльності (КВЕД) для унормування та забезпечення якості освітньої діяльності приватних надавачів освітніх послуг у сфері позашкільної освіти;
- запровадження системи сертифікатів за принципом «Підтримки на освітні послуги для вразливих груп населення (малозабезпечених сімей, дітей з особливими освітніми потребами) та підтримки участі молоді в профорієнтаційних програмах, які допомагають визначити майбутню професію, розвивати відповідні навички;
- підтримка місцевих ініціатив у сфері позашкільної освіти, які можуть фінансуватися з місцевих бюджетів або приватних джерел;
- розроблення програм заохочення волонтерів, які можуть допомагати в проведенні освітніх заходів, тренінгів та інших активностей у закладах позашкільної освіти.

Концепція розвитку позашкільної освіти передбачає низку заходів, які мають бути реалізовані поетапно в терміни 2024–2030 рр.

Підготовчий етап (2024–2025)

• Визначення цілей і розроблення рекомендацій

Спільна робота МОН, державних і регіональних центрів позашкільної освіти з представниками місцевих органів влади, закладів освіти, громадських організацій та батьків для встановлення спільних цілей та завдань.

Створення методичних рекомендацій для впровадження нових програм та методик у закладах позашкільної освіти.

Перший етап (2025–2026)

• Оновлення нормативно-правової бази

Внесення необхідних змін до законодавства, що регулює позашкільну освіту, зокрема в:

- Закон України «Про позашкільну освіту» (після набуття чинності законопроектів «Про освіту дорослих», «Про національну систему кваліфікацій»);
- Постанову КМУ від 06.05.2001 № 433 «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» (зі змінами);
- Наказ МОН від 23.07.2010 № 736/902/758, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30.11.2010 № 1196/18491 «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами»;
- нормативно-правові акти, що регулюють питання оплати праці в системі позашкільної освіти, престижності праці та працевлаштування необхідних фахівців, запровадження КВЕД «Позашкільна освіта».

• Підготовка запитів бюджетних програм для надання субвенційної підтримки реалізації національних пріоритетів у змісті позашкільної освіти

• Розроблення нових освітніх та навчальних програм

Створення державними центрами позашкільної освіти нових освітніх та навчальних програм, що відповідають сучасним потребам дітей та молоді, включно з військово-патріотичними та STEM-програмами.

• Запуск електронних реєстрів, додатку «МРІЯ»

Створення електронних реєстрів закладів позашкільної освіти та їх здобувачів для покращення управлінських рішень.

Другий етап (2026–2029)

- **Розширення мережі закладів**

Відкриття нових центрів та гуртків, включно з молодіжними центрами, хабами для внутрішньо переміщених осіб, центрами освіти дорослих, мобільними освітніми центрами, Центрами олімпіадного руху, Центрами подолання освітніх втрат (на базі та в структурі наявних закладів позашкільної освіти або як окремі заклади в громадах, де відсутні заклади позашкільної освіти).

- **Підтримка інфраструктури**

Оновлення матеріально-технічної бази, обладнання укриттів та забезпечення безбар'єрного доступу для осіб з особливими освітніми потребами.

- **Інтеграція цифрових технологій**

Впровадження цифрових технологій у навчальні програми та створення дистанційних курсів.

Третій етап (2027–2029)

- **Розбудова внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості позашкільної освіти**

Впровадження внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості позашкільної освіти шляхом:

- розроблення механізмів інституційного аудиту;
- оновлення критеріїв якості освіти у позашкільлі;
- розроблення порядку громадської акредитації для системи позашкільної освіти.

- **Фінансування та мотивація кадрів**

- Запровадження нових механізмів оплати праці педагогів.
- Запровадження субвенцій на реалізацію програм позашкільної освіти, спрямованих на забезпечення національних пріоритетів.
- Запровадження коротких освітніх курсів, спрямованих на набуття мікрокваліфікацій у сфері позашкільної освіти.

- **Соціальна інтеграція**

Підсилення ролі позашкільної освіти в розвитку громади, зокрема через:

- соціальні та громадські проекти учнів у системі позашкільля в громаді, профорієнтацію;
- психологічну підтримку;
- перекваліфікацію дорослого населення у Центрах для дорослих, що функціонуватимуть у системі позашкільної освіти.



Аналітико-рефлексивний етап (2029-2030)

- **Завершення імплементації заходів, передбачених цією Концепцією**

Завершення процесів імплементації рішень, передбачених попередніми етапами.

- **Оцінка досягнутих результатів**

Проведення комплексного аналізу досягнутих результатів за всіма напрямками, визначеними в Концепції, оцінка виконання цілей та завдань, встановлених на початку періоду (2025-2030), аналіз ефективності впроваджених програм та ініціатив, включно з їхнім впливом на розвиток позашкільної освіти в різних регіонах України.

- **Збір та аналіз даних**

Проведення опитувань серед педагогів, учнів, батьків та інших зацікавлених сторін щодо задоволення якістю послуг та ефективністю змін у позашкільній освіті, збір кількісних та якісних даних щодо участі в програмах, розвитку інфраструктури, кадрового забезпечення та фінансових показників.

- **Рефлексія над досягненнями та викликами**

Проведення робочих груп, семінарів та конференцій для обговорення досвіду впровадження концепції, виявлення викликів та обміну найкращими практиками, визначення чинників успіху та труднощів, з якими стикнулися під час реалізації концепції, формування рекомендацій щодо подальшого розвитку позашкільної освіти.

Результати реалізації Концепції будуть представлені на різних рівнях

Державний рівень управління

- Оновлена нормативно-правова база, що регулює освітню політику у сфері позашкільної освіти.
- Налагоджена чітка система взаємодії в мережі закладів позашкільної освіти, де державні центри виконують методичну та координуючу функцію.
- ЦОБВ має систему даних щодо позашкільної освіти через створені цифрові реєстри.
- Усі заклади позашкільної освіти працюють за КВЕД «Позашкільна освіта» та зареєстровані в єдиній системі надавачів освітніх послуг (АІКОМ, «МРІЯ»).
- Розроблено прозорі критерії оцінювання якості освіти в позашкільній.

Громади

- Відкрито нові заклади та центри позашкільної освіти, зокрема центри освіти дорослих, пересувні мобільні центри.
- Заклади позашкільної освіти є інклюзивними та безпечними (архітектурна доступність та укриття, безбар'єрність).
- Заклади позашкільної освіти мають сучасне обладнання та комфортні приміщення.
- Відкрито центри освіти дорослих і молодіжні центри/простори та надаються послуги для цих категорій у системі позашкільної освіти.
- У громадах налагоджено систему дистанційного навчання та надаються можливості для здобуття позашкільної освіти мешканцям, які тимчасово проживають за її межами.
- Розбудовано мережу «громадських шкіл», у яких діти громад виконують підприємницькі та соціальні проекти, займаються волонтерством.
- Громади здійснюють моніторинг відвідуваності закладів позашкільної освіти на основі реєстрів та надають їм справедливе фінансування.
- У закладах позашкільної освіти розбудовано систему внутрішнього оцінювання якості.
- Розроблено механізм здійснення громадської акредитації закладів позашкільної освіти.

Педагогічні працівники

- Розроблено та впроваджено нові освітні та навчальні програми щодо реалізації пріоритетних напрямів, які визначила держава, у позашкільній освіті.
- Педагогічні працівники мають заробітну плату та пільги, співвідносні з педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти.
- Розроблено та впроваджено освітні програми зі здобуття мікрокваліфікацій у сфері позашкільної освіти.

Здобувачі освіти

- Здобувачі освіти в громадах мають доступ до освітніх послуг у системі позашкільної освіти відповідно до своїх потреб, інтересів та запитів.
- Запроваджено активні методи компетентісно орієнтованого навчання в систему позашкільної освіти (проєктування, дослідження, гейміфіковані методи тощо).
- Діти вразливих категорій мають доступ до послуг позашкільної освіти завдяки впровадженій системі адресних сертифікатів за принципом «Підтримки».
- У додатку «МРІЯ» створено інформаційний розділ із наявними закладами позашкільної освіти та переліком доступних освітніх послуг для здобувачів.

Обсяг фінансових ресурсів

- Реалізація Концепції здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.
- Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, визначається щороку з урахуванням можливостей державного й місцевих бюджетів, розміру міжнародної технічної допомоги.

Ризики та обмеження реалізації Концепції передусім полягають в соціальній, політичній та економічній площинах. Зокрема, соціальні ризики реалізації Концепції пов'язані із воєнним станом в країні, важкопрогнозованою демографічною ситуацією, можливим подальшим руйнуванням інфраструктури. Це може створити нові виклики та унеможливити виконання окремих поло-

жень цієї Концепції. Політичні ризики реалізації Концепції пов'язані із проблемою впровадження послідовності та системності реалізації освітніх політик. Економічні ризики пов'язані із недостатнім фінансуванням сфери позашкільної освіти, нестачею фінансових ресурсів, що може стати головною перешкодою сталого розвитку позашкільної освіти в Україні.

